

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste Instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Betti Kalamees

LAPSEVANEMATE TEADLIKKUS KIINDUMUSSUHTE OLULISUSEST JA
OLEMUSEST TARTU LASTEAEDADES KÄIVATE LASTE VANEMATE NÄITEL

bakalaureusetöö

juhendaja: Inger Kraav

Läbiv pealkiri: vanema arvamus kiindumussuhte kohta

Tartu 2014

Lapsevanemate teadlikkus kiindumussuhte olulisusest ja olemusest Tartu lasteaedades käivate laste vanemate näitel

Resümee

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada küsitluse teel lapsevanemate arvamus kiindumussuhte olulisuse ja olemuse kohta Tartu lasteaedades käivate laste vanemate näitel. Küsimustikule vastas 42 lapsevanemat, kellest 35 olid emad ja 7 olid isad. Selgus, et emad peavad kiindumussuhet enda ja lapse vahel olulisemaks kui isad ($p < 0,05$). Esimene hüpotees, mis väitis, et kõrgharidusega lapsevanemad peavad kiindumussuhet olulisemaks kui lapsevanemad, kellel on madalam haridustase, ei olnud statistiliselt oluline. Teine hüpotees, mis väitis, et lapsevanemad, kes peavad turvalist kiindumussuhet enda ja lapse vahel oluliseks, on teadlikud oma käitumise mõjust kiindumussuhtele enda ja lapse vahel, leidis kinnitust ($p < 0,01$; $r_s = 0,548$).

Märksõnad: kiindumussuhe, lapsevanemate hinnangud

Parents' awareness of the importance and nature of attachment relationship

Abstract

The purpose of the study was to find out parents' opinions about the importance and meaning of attachment relationship between parents and their children. The survey was carried out among parents whose children go to Tartu kindergartens. 42 parents answered to the questionnaire, 35 of them were mothers and 7 were fathers. Results indicated that mothers see attachment relationship between them and children more important than fathers ($p < 0,05$). First hypothesis stated that parents with higher education see attachment relationship more important than parents with lower education. First hypothesis was not statistically significant. Second hypothesis stated, that parents who see attachment relationship between them and children important, are also aware of their influence of their behaviour to attachment relationship between them and children. Second hypothesis was statistically significant ($p < 0,01$; $r_s = 0,548$).

Keywords: attachment relationship, parents' opinions

Sisukord

Resümee.....	2
Abstract.....	2
Sissejuhatus.....	4
<i>Kiindumussuhte olemus.....</i>	<i>5</i>
<i>Erinevad kiindumussuhte tüübid.....</i>	<i>7</i>
<i>Kiindumussuhte olulisus.....</i>	<i>10</i>
<i>Eestis läbiviidud uurimused kiindumussuhte kohta.....</i>	<i>11</i>
Metoodika.....	11
<i>Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid.....</i>	<i>11</i>
<i>Valim.....</i>	<i>12</i>
<i>Mõõtvahendid.....</i>	<i>12</i>
<i>Protseduur.....</i>	<i>12</i>
<i>Andmeanalüüsi meetodid.....</i>	<i>13</i>
Tulemused.....	13
<i>Üldandmed uuritavate kohta.....</i>	<i>13</i>
<i>Küsimused kiindumuse kohta.....</i>	<i>13</i>
<i>Hüpoteesid.....</i>	<i>18</i>
Arutelu.....	18
Tänuõnad.....	21
Autorluse kinnitus.....	21
Kasutatud kirjandus.....	22

Sissejuhatus

Kiindumusteooria kohaselt tekib vanema ja lapse vahel emotsionaalne seotussuhe, mida nimetatakse kiindumussuhteks. Kiindumussuhte tüübid jagunevad turvaliseks, ärevaks, vältivaks ja disorganiseeritud kiindumustüübiks, mille puhul laps käitub lapsevanema suhtes erinevatel viisidel (Bowlby, 2005b). See, milline kiindumussuhe on tekkinud lapse ja vanema vahel, on tingitud vanema käitumisest lapsega (Bowlby, 2005a, Bowlby, 2005b). Lapse ja tema eest hoolt kandva isiku vahel tekkinud kiindumussuhe mõjutab Bowlby kohaselt hiljem lapse suhteid teiste inimestega (Bowlby, 2005a; Mikulincer & Shaver, 2007; Pallini, Schneider, Baiocco, Madigan, & Atkinson, 2014).

Kiindumussuhte kohta on tehtud palju erinevaid uuringuid – on uuritud kiindumussuhte püsivust (Lewis, Feiring, & Rosenthal, 2000; Waters, Merrick, Treboux, Crowell, & Albersheim, 2000), ema rolli kiindumussuhte kujunemisel (Goldberg, 1988; Ijzendoorn, Goldberg, Kroonenberg, & Frenkel, 1992), kiindumussuhte mõju enesehinnangule teismeliste seas (Gorrese & Ruggieri, 2013), kiindumussuhte tüübi kandumist romantilistesse suhetesse (Hazan & Shaver, 1987). Ka Eestis on läbi viidud uuringuid, milles on käsitletud kiindumussuhet vanema ja lapse vahel (Elias, 2012; Tänavsuu, 2007;). Kuna Eestis pole uurijale teada olevalt uuritud lapsevanemate arvamusi kiindumussuhte olulisusest ja olemusest, otsustati küsitleda Tartu lasteaedades käivate laste vanemaid, et teada saada, kuidas näevad lapsevanemad kiindumussuhet enda ja lapse vahel ning kui oluliseks nad seda peavad. Küsitlusele vastas 42 lapsevanemat, kellest 35 olid emad ja 7 olid isad. Tööle püstitati kaks hüpoteesi:

- Kõrgharidusega lapsevanemad peavad kiindumussuhet olulisemaks kui lapsevanemad, kellel on madalam haridustase (Tänavsuu 2007; Elias, 2012),
- Lapsevanemad, kes peavad turvalist kiindumussuhet enda ja lapse vahel oluliseks, on teadlikud oma käitumise mõjust kiindumussuhtele enda ja lapse vahel (Johnstone & Gibbs, 2010)

Töö jaguneb teoreetiliseks ja uurimuslikuks osaks. Teoreetilises osas antakse ülevaade kiindumussuhte olemusest, kiindumussuhte tüüpidest, kiindumussuhte olulisusest ja Eestis läbiviidud uuringutest. Uurimuslikus osas kirjeldatakse uurimuse metoodikat, tuuakse välja küsitluse tulemused, milles kirjeldatakse vanemate hinnanguid ja arvamusi, arutelu osas analüüsitakse saadud tulemusi ning tuuakse välja uurimustöö kitsaskohad.

Kiindumussuhte olemus

John Bowlby kohaselt tekib (1982, 2005a, 2005b) lapse ja lapse eest hoolt kandva isiku vahel kiindumus- ehk seotussuhe, mida võib defineerida kui imiku või väikelapse jaoks elutähtsat, kogu tema heaolu ja arengut mõjutavat usaldussuhet, millele on iseloomulik läheduse otsimine kiindumusobjektiga ning seda iseloomustab protest lahutamise vastu (Erelt, 2014).

Kiindumusobjekt on väikelapse jaoks olulisim isik, harilikult ema, kelle suhtes väljakujunev esmane kiindumussuhe tagab turvatunde ja normaalse arengu (Erelt, 2014). Kiindumussuhe kujuneb imikueas ning tuleneb lapse vajadusest kaitse, lohutuse ja hoolitsuse järgi. Kiindumussüsteemi funktsiooniks on kaitsta teist inimest (eriti imiku- ja väikelapseas) ohu eest, kindlustades läheduse hoolivate ja toetavate isikutega – kiindumusobjektidega (Mikulincer & Shaver, 2007). Imikuks saab kutsuda last alates sünnist kuni aastaseks saamiseni ning väikelaps on alla kolmeaastane laps (Erelt, 2014). Kiindumuskäitumine (inglise keeles *attachment behaviour*) on igasugune käitumine, mis väljendub isiku käitumises viisil, mis soovib saavutada või säilitada lähedust teise isikuga, keda peetakse endast paremini toime tulevaks (Bowlby, 2005a; Bowlby, 2005b). Hariduse ja kasvatuse sõnaraamat defineerib kiindumuskäitumist kui väikelapse seotust rõhutavat ja lahkuminekut ennetada püüdvat käitumist kiindumusobjekti suhtes, nt nutt, käest või riietest kinnihoidmine (Erelt, 2014). Kiindumuskäitumine tuleb esile eelkõige olukorras, kus ollakse hirmul, väsinud, haige ja seetõttu otsitakse kiindumusobjektilt lohutust ja hoolitsust, tavaolukordades ei ole kiindumuskäitumine nii ilmne. Kui inimene tajub kiindumusobjekti kättesaadavust ja reageerimisvalmidust, annab see teadmine turvatunde ja julgustab suhet väärtustama ja jätkama. Kuigi kiindumuskäitumine on kõige nähtavam väikelapseas, saab seda uurida terve elutsükli jooksul, eriti hädaolukordades. (Bowlby, 2005a; Bowlby, 2005b).

Kiindumusteooria põhiidee seisneb ema/lapsevanema turvalise tagala pakkumises lapsele, kust laps võib minna maailma avastama ning kuhu laps võib kindlustunde saamiseks tagasi pöörduda. Emotsionaalne side lapse ja ema vahel annab lapsele turvatunde (Butterworth & Harris, 1994). Seotussuhe luuakse üldjuhul lapse vajadustele reageerivate inimestega, kes suhtlevad ja mängivad lapsega sageli (Smith, Cowie, & Blades, 2008).

Kiindumussuhe on vanema ja lapse vaheline eriline emotsionaalne side, mis hakkab kujunema imiku jaoks mõne kuu vanuses toetudes eelnevatele kogemustele ja vanema jaoks juba raseduse ajal (Liivamägi, 2006). Emotsionaalsete sidemete loomine on üks inimloomuse põhikomponente – see algab alates imiku sünnist ning kestab läbi elu. Imiku- ja lapseas tekivad sidemed esmaste hooldajatega, kellelt otsitakse kaitset, lohutust ja tuge. Läbi eluterve nooruki- ja täiskasvanuea jäävad need sidemed püsima ja täienevad uute sidemetega partnerite näol (Bowlby, 2005a, 2005b). Laps kiindub vanemasse turvaliselt siis, kui ta tunnetab vanemat turvalise „baasina“,

kelle juurde naasta ning kelle juurde võib igal ajal pöörduda (Mikulincer & Shaver, 2007).

Kiindumusteooria eeldatav bioloogiline funktsioon on isiku ohu eest kaitsmine, eriti imiku- ja varajases lapseas. Imikul on kaasasündinud vajadus otsida lähedust isikuga, kellega on tekkinud kiindumussuhe. Vajadus kaitstuse järgi on välja arenenud abitusest ja sõltuvusest hooldajasse, kuna imik ei suuda ennast ise kaitsta ohuolukordades. Evolutsioonilise põhjusena saab välja tuua, et imikud, kes säilitasid läheduse hoolitseva vanema või hooldajaga, jäid suurema tõenäosusega ellu ning sellest lähtuvalt said hiljem järglasi (Mikulincer & Shaver, 2007).

Bowlby kohaselt on seotussuhte arengul 4 faasi, millele hiljem järgnes ka viies faas. Esimeseks faas leiab aset alates sünnist kuni teise elukuuni ja väljendub imiku signaliseerimise ja orienteerumise kaudu, tegemata inimestel vahet. Teises faasis signaliseerib imik ühe või rohkemate inimeste suunas, mis tähendab seotussuhte algust, näiteks naeratab imik suurema tõenäosusegaemale või teistele hooldajatele, kes lohutavad imikut stressiolukorras – see faas leiab aset 2-6ndal elukuul. Kolmandat faasi nimetatakse sageli seotussuhte loomise alguseks kiindumusobjektiga, kuna imik eelistab lähedust valitud inimesega, otsides lähedust liikumise ja signaliseerimise kaudu. See faas algab 6ndal või 7ndal elukuul. Neljanda faasina, pärast teist eluaastat tekib hooldaja ja lapse vahel eesmärgikorrigeeritud usaldussuhe, mis viitab sellele, et imik hakkab kohanema ema või hooldaja soovidega. Näiteks on imik valmis ootama ema nii kaua kuni ema tagasi tuleb. Viies faas väljendub kiindumusobjektist seotuse vähenemises – kooliealiste ja vanemate laste puhul põhineb suhe pigem abstraktsetel kaalutlustel nagu kiindumus, usaldus, heakskiit (Smith et al., 2008; Mikulincer & Shaver, 2007).

Kiindumusteooriat võib iseloomustada erinevate märksõnade abil. Kiindumusteooriat iseloomustab spetsiifilisus – kiindumuskäitumine on suunatud kindla(te) isiku(te) suunas, tavaliselt selges eelistusjärjekorras. Kiindumusteooriat iseloomustab kestus ja emotsioonide kaasatus – kiindumuse tekkimisel, säilitamisel, katkestamisel ja uuendamisel tõusevad esile intensiivsed emotsioonid. Kiindumussuhte katkemise korral võib inimene tunda ärevust, kurbust, viha; seevastu kiindumusliku suhte taastamine toob turvatunnet ja rõõmu. Kiindumusteoorial on bioloogiline funktsioon – järglane otsib lähedust endast tugevama isikuga, et saada kaitset (Bowlby, 2005a).

Lapse ja tema eest hoolt kandva isiku vahel tekkinud kiindumussuhe mõjutab Bowlby kohaselt hiljem lapse suhteid teiste inimestega (Bowlby, 2005a; Mikulincer & Shaver, 2007, Pallini et al., 2014). See, kuidas lapse edasised suhted elus kujunevad, on seotud esmase lapse-hooldaja kiindumussuhte ja lapse kognitiivse, sotsiaalse, emotsionaalse arenguga (Pallini et al., 2014).

Lapsed kasutavad turvatunde ja läheduse säilitamiseks viise, mis kutsuvad esile hoolitsuse vanema poolt. Kiindumuskäitumise strateegiad tulenevad lapse tajust lapsevanema kättesaadavuse kohta ning sellest, mis töötab maksimaalselt, et saavutada lapsevanema tähelepanu. Mida vanemaks laps saab, seda vähem nõuab ta lähedust, kuid siiski pöördutakse stressiolukordade puhul

kiindumusobjekti poole. Kui lapsed tunnevad kindlalt kiindumusobjekti kättesaadavuse suhtes, julgevad nad avastada ümbritsevat (Mikulincer & Shaver, 2007). Kogemuste baasil arenevad lastel seesmised töömudelid hoolitsusest ja kaitsest, mida neile on osutatud (Zilberstein, 2014). Selleks, et turvatunne ja kaitstus säiluks, käituvad lapsed erinevatel viisidel. Kasutatakse kindlaid signaale, andmaks kiindumusobjektile teada läheduspüüdlustest. Näiteks käib siia alla negatiivsete emotsioonide nagu viha, ärevus, kurbus näitamine selleks, et anda märku lähedusvajadusest. Sellised oskused on kaasa sündinud, näiteks nutab imik hirmu korral ning annab märku sellest, et ta tahab sülle. Inimese arenedes ning sisenedes keerulisse suhetemaailma, muutub kiindumussüsteemi poolt motiveeritud eesmärgikorrigeeritud käitumine paindlikumaks, kontekstitundlikumaks ja oskuslikumaks (Mikulincer & Shaver, 2007).

Erinevad kiindumussuhte tüübid

Kiindumistüübi hindamine imikute ja väikelaste puhul käib võõra situatsiooni katse kaudu, mille töötas välja Mary Ainsworth (Ainsworth & Bell, 1970 ; Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978). Võõra situatsiooni katse on mõeldud kuni 24-kuustele lastele. See kategoriseerib imikute ja väikelaste käitumise vastavalt sellele, kuidas nad käituvad vanema lahkumisel ja vanemaga taaskohtumisel ning suhtluses võõra isikuga. Võõra situatsiooni katse koosneb kaheksast episoodist. Esimese episoodina sisenevad ema ja imik koos vaatlejaga ruumi, vaatleja lahkub. Teises episoodis paneb ema imiku maha ning istub vaikselt tooli, olles osavõtlik siis, kui imik otsib ema tähelepanu. Teise episoodi kestuseks on 3 minutit. Kolmanda episoodina siseneb võõras isik ruumi ning istub vaikselt 1 minuti, vestleb emaga 1 minuti ning järk-järgult läheneb imikule, näidates talle mänguasja. Kolmanda minuti lõpuks lahkub ema märkamatuult ruumist. Neljandas episoodis, kui imik on rõõmsalt mängule keskendunud, on võõras osavõtmatu. Kui imik on passiivne, püüab võõras lapses tekitada huvi mänguasjade vastu. Kui laps on stressis, püüab võõras teda lohutada. Kui imik ei lase ennast lohutada, siis lühendatakse neljanda episoodi aega, mis muidu oleks kestnud 3 minutit. Viiendas episoodis siseneb ruumi ema, seisatades ukse, andes imikule võimaluse reageerida oma tulekule. Võõras lahkub märkamatuult ning ema lahkub pärast seda, kui laps on jälle hakanud mänguasjadega mängima, kuid seekord jätab ema imikuga huvasti. Kuuenda episoodina jäetakse imik kolmeks minutiks üksinda, aega vähendatakse juhul, kui imik on nähtavalt suures stressis, et episoodi peab lühendama. Seitsmendas episoodis siseneb võõras ruumi kolmeks minutiks ning käitub nii nagu neljandas episoodis, välja arvatud siis, kui laps on nii stressis, et episoodi on vaja lühendada. Kaheksandas episoodis ema naaseb, võõras lahkub (Ainsworth & Bell, 1970). Imiku käitumisel pööratakse tähelepanu ema ja imiku taaskohtumistele selleks, et jälgida,

kui tõhusalt suudab ema imikut lohutada (Smith et al., 2008).

Ainsworthi (1978) kohaselt klassifitseeritakse võõra situatsiooni katse kaudu lapse kiindumusstiil kas turvaliseks, ärevaks, vältivaks või disorganiseeritud kiindumusstiiliks. Turvaliselt kiindunud lapsed avastavad vabalt ümbrust vanema juuresolekul, lähevad stressi, kui ema lahkub ja rahunevad kiiresti emaga taaskohtumisel. Turvalise seotussuhte puhul kasutab imik ema tugipunktina, kelle juurde võib vajadusel tagasi pöörduda (Smith et al., 2008; Liivamägi, 2006). Turvalises kiindumussuhtes on normatiivselt 2/3 imikutest ning turvalist kiindumussuhet on seostatud vanema tundlikkusega lapse eest hoolitsemisel eriti lapse esimesel eluaastal (Ijzendoorn et al., 1992).

Ärevalt kiindunud lapsed tulevad raskelt toime stressiga – nad avastavad ümbritsevat ebakindlalt, näitavad üles äärmuslikku stressi vanemast lahutatuse korral ja ei lase ennast rahustada taaskohtumise korral vanemaga (Ainsworth, 1978; Liivamägi, 2006). Laps ei suuda olla vanemast lahus. 1 laps 7st on äreva kiindumusstiiliga ning ärevat kiindumisstiili on seostatud ebakorrapäraste vanemliku hoolitsusega – ühel hetkel on vanem lapse läheduspüüdlustele tundlik ning teisel hetkel mitte, mis mõjutab lapse sotsiaalsust ning laps võib teistest inimestest pigem eemale hoida (Ijzendoorn et al., 1992).

Vältivalt kiindunud lapsed eiravad vanema kohalolu, avastavad ümbritsevat vabalt igal ajal ning ignoreerivad seda, kas lapsevanem lahkub või tuleb tagasi (Ainsworth, 1978). 1 laps 5st on vältiva kiindumusstiiliga, vanema käitumine selle kiindumisstiili puhul on olnud pealetükkiv ning väljendub lapse ebamugavustundes füüsilise kontakti puhul vanemaga. Vältiv kiindumisstiil võib väljenduda lapse antisotsiaalses ja agressiivses käitumises (Ijzendoorn et al., 1992).

Disorganiseeritud kiindumisstiil on kõige tugevamas seoses lapse ja täiskasvanu psüühiliste häiretega (Liivamägi, 2006), disorganiseeritud siil väljendub kaootilises suhestumises vanemaga – laps vaheldumisi läheneb ja väldib vanemat; laps võib teha aeglustunud liigutusi või tarduda ning see kiindumisstiil on sageli seostatud traumaatiliste kogemustega – näiteks on last väärkoheldud (Liivamägi, 2006; Ijzendoorn et al., 1992).

Teine meetod, mida kasutatakse kiindumuse mõõtmiseks on kiindumuse Q-meetod (Waters & Deane, 1985), mida kasutatakse laste kiindumussuhte uurimisel 1-5aastaste laste puhul kodus või kliinikus. Väljaõppinud testi läbiviijad hindavad lapse turvalisust ja avastuslikku käitumist vanemaga ning sorteerivad 90 kaarti kümnesteks kaardipakkideks, mis iseloomustavad lapse ja vanema käitumist. Q-meetod määrab lapse asukoha turvalise-ebaturvalise kiindumustüübi skaalal, aga ei kategoriseeri ebaturvalise kiindumustüübi liiki (Zilberstein, 2014).

Niisiis - uurijad on välja toonud 4 põhilist kiindumusstiili – turvaline, vältiv, ärev ja disorganiseeritud (Ainsworth et al., 1978). Lastel võib korraga avalduda ka rohkem kui üks kiindumusstiil ühe inimese või erinevate lapse eest hoolt kandvate inimeste vastu (Liivamägi,

2006), kuid enamasti domineerib üks kindel kiindumusstiil. Iga kiindumismuster on seotud kindla lapse eest hoolt kandva isiku käitumistega ja lapse reageerimisega vastavalt hooldaja käitumisele (Ainsworth et al., 1978, De Wolff & Ijzendoorn, 1997). Vanemad, kelle lapsed on neisse turvaliselt kiindunud, näitavad üles tundlikkust lapse signaalidele läbi verbaalse ja mitteverbaalse suhtlemise. Need vanemad püüavad verbaliseerida lapse tundeid, näoilmeid, kehakeelt ja tegevust, et anda edasi oma teadlikkust lapse olukorrast (Zilberstein, 2014). Turvaliselt kiindunud lapsed tunnevad ennast enesekindlalt vanemate füüsilise ja emotsionaalse kättesaadavuse suhtes ning seetõttu moodustavad organiseeritud mõtteid, emotsioone ja käitumisi, mis lubavad lastel signaliseerida nende kiindumusvajadusi oodates vanematelt positiivset vastust (Schore, 2001). See turvaline "baas" võimaldab lapsel avastada maailma iseseisvalt, teades, et vanem on vajaduse korral valmis aitama ja kaitset pakkuma (Ainsworth et al., 1978; Bowlby, 1982, Bowlby 2005b).

Ebakindla kiindumusstiili ehk siis kõikide mitteturvaliste kiindumusstiilide puhul on lapse eest hoolt kandev isik emotsionaalselt kättesaamatu ja ainult vahelduvalt tundlik lapse stressile (Ainsworth et al., 1978; De Wolff & van Ijzendoorn, 1997). Selleks, et suhet alal hoida ja suurendada lapse eest hoolt kandva isiku kättesaadavust, lapsed kas hoiavad tagasi (eemalehoidva kiindumusstiili puhul) või tugevdavad (äreva kiindumusstiili puhul) oma tunnete väljaelamist. Kui lapsed puutuvad pidevalt kokku hooldajatega, kes ei suuda last lohutada või kui lapsed tunnevad hirmu vanema emotsionaalse eemalolevuse pärast, kogevad hirmutekitavaid reaktsioone või käitutakse lapsega segadusttekitavalt ja vastuoluliselt, siis ebakindel kiindumusstiil süveneb (Ainsworth et al., 1978).

Kuigi kiindumussuhted jäävad oluliseks läbi elu, muutub kiindumuskäitumine vanusega. Turvaliselt kiindunud imikud ja väikelapsed otsivad lähedust igat tüüpi stressi korral (Bowlby, 1982, Bowlby, 2005a). Vanemad lapsed otsivad vähem füüsilist kontakti kiindumusobjektiga ning toetuvad rohkem verbaalsetele strateegiatele ja internaliseeritud representatsioonidele lohutusest ja turvatundest selleks, et saada abi ja tuge (Kerns, Tomich, & Kim, 2006).

Läbi viidud on mitmed uuringud, mis on hõlmanud 20 aasta pikkust ajaperioodi võrdlemaks imikuea võõra situatsiooni klassifikatsiooni tulemusi ja täiskasvanuea seotussuhte intervjuu klassifikatsiooni tulemusi (Lewis et al., 2000; Waters et al., 2000). Kiindumustüüp mõõdetuna täiskasvanueas jäi suurel osal uuritavatest samaks (72% Waters'i läbiviidud uuringus), kuid teisel osal uuritavatest kiindumustüüp muutus. Üheks kiindumustüübi muutumise põhjuseks võib pidada keskkonnast tingitud muutusi (Lewis et al., 2000; Waters et al., 2000). Nende inimeste kiindumustüübid, kes on läbi läinud negatiivsetest elusündmustest nagu rasked haigused, vanema kaotus või lahutus, on muutlikumad kui inimeste omad, kes neid elusündmusi pole kogenud (Waters et al., 2000). Samuti, lahutus on seotud kiindumustüübi muutlikkusega – noorukid, kelle vanemad lahutasid, olid 18-aastaselt suurema suurema tõenäosusega ebakindla kiindumustüübiga, vaatamata

nende kiindumustüübist esimese eluaasta jooksul (Lewis et al., 2000).

Kiindumussuhte olulisus

Leitud on, et ema roll seotussuhte kujunemisel on olulisem kui erinevad riskifaktorid, mis tulenevad lapsest nagu meditsiinilised probleemid (Goldberg, 1988; Ijzendoorn et al., 1992). Vaimsete häiretega või puudulikke kasvatusoskusi omavate emade lapsed ei ole võimelised kompenseerima ema tundlikkust lapse suhtes ning laste seotus võib suurema tõenäosusega kujuneda ebakindlaks. Samas, füüsilise või vaimse puudega laste emad on võimelised kompenseerima potentsiaalset puudujääki lapse ja vanema suhtes. Seotussuhet ema ja lapse vahel mõjutab ema vaimne tervis, ema tundlikkus lapse vajadustele (Ijzendoorn et al., 1992).

Eelteismelised, kellel on vanematega turvaline kiindumussuhe, loovad suurema tõenäosusega eakaaslastega turvalisi kiindumussuhteid ja turvaline kiindumussuhe eakaaslastega mõjutab enesehinnangut positiivselt (Gorrese & Ruggieri, 2013). Turvaline kiindumussuhe soodustab vaimset heaolu läbi terve elu (Mikulincer & Shaver, 2007; Liivamägi, 2006). Turvaline kiindumussuhe vanema ja lapse vahel annab aluse lapse psühholoogiliselt tervete arengukäigule (Butterworth & Harris, 1994). Turvaliselt kiindunud isikutel on usaldavamad, õnnelikumad ja intiimsemad sõprussuhted kui ebaturvaliselt kiindunud isikutel (Hazan & Shaver, 1987). Ebaturvaline kiindumussuhe aga ennustab käitumishäireid, impulsiivsust, madalat enesehinnangut, tülisid hooldajatega ja raskusi sõprussuhetes (Liivamägi, 2006). Turvalise kiindumustüübiga lapsi kirjeldatakse suure tõenäosusega kui koostöövalmis, hästi läbi saavad teiste lastega ning leidlikud. Vältiva kiindumustüübiga lapsi võib iseloomustada kui emotsionaalselt isoleeritud, vaenulikud, antisotsiaalsed ja otsivad ülemäära tähelepanu. Äreva kiindumustüübiga lapsed otsivad samuti suure tõenäosusega palju tähelepanu, nad on pinges, impulsiivsed, kergestiärrituvad või siis passiivsed ja abitud. (Ainsworth, 1978). Disorganiseeritud kiindumustüüp on kõige tugevamas seoses lapse- ja täiskasvanuea psüühiliste häiretega (Liivamägi, 2006).

Vaimsed mudelid nii endast kui ka ühiskonnas toimuvast tekivad suhetest kiindumuse objektidega lapseas ning need mudelid kanduvad suure tõenäosusega edasi hilisematesse romantilistesse suhetesse. Kiindumismuster, mis oli lapse ja vanema vahel, kandub edasi ka romantilistesse suhetesse, erinevate kiindumismustrite puhul tajutakse erinevalt romantilist armastust, partneri usaldusväärsust ja kättesaadavust ning ka enese väärtust. Näiteks tunnevad ebakindla kiindumusstiiliga inimesed rohkem üksindust, seda eriti äreva kiindumusstiili puhul. Vältiva kiindumusstiiliga inimesed hoidsid enda hinnangul teiste inimestega distantssi, kuid nad ei tundnud nende endi sõnul üksindust (Hazan & Shaver, 1987).

Eestis läbiviidud uurimused kiindumussuhte kohta

Eestis on viidud läbi erinevaid uurimusi, milles on puudutatud kiindumussuhet vanema ja lapse vahel. Leitud on, et ema oskus reflekteerida oma tegevuse üle on seotud positiivselt lapse optimaalsema arenguga sotsiaal-emotsionaalses ja kognitiivses valdkonnas. Nende emade lastel, kes mõistavad oma lapsi ja käituvad sellele vastavalt, on vähem probleeme tähelepanu ja impulsiivsususega (Elias, 2012). Ema mõistvuse tase mõjutab kiindumussuhet ema ja lapse vahel. Mõistev lapsevanem oskab näha olukordi lapse vaatepunktist ja käituda lapsega viisil, mis annab lapsele turvatunde; lapsevanem on tundlik ja tähelepanelik ning vastab lapse läheduspüüdlustele adekvaatselt (Fonagy, Steele, Steele, Moran, & Higgitt, 1991).

Samuti on leitud, et kõrgema haridustasemega emad on suurema tõenäosusega täielikult mõistvad oma lapse suhtes, mis väljendub ema suuremat fokuseeritust lapse suhtes, lapse autonoomsuse tajumist, paindlikkust. Ema kõrgharidus ennustab ka lapse kõrgemat arengulist vanust ning nende lapsed õnnestuvad rohkem ülesannete täitmisel (Elias, 2012).

Lapsevanematel, kes mõistavad oma lapsi, on sagedamini turvaliselt kiindunud lapsed (58%) ja pealiskaudselt mõistvatel emadel on sagedamini ebaturvaliselt kiindunud lapsed. Lapsed, kelle emadel oli lähedane ja toetav suhe oma vanematega, olid sagedamini emasse turvaliselt kiindunud. (Tänavsuu, 2007). Täiskasvanu võimet luua lapsega turvaline kiindumussuhe mõjutab tema enda lapseas kogetud kiindumussuhe (Bowlby, 2005a; Bowlby, 2005b; Mikulincer & Shaver, 2007; Pallini et al., 2014).

Kuna Eestis pole uurijale teada olevalt uuritud lapsevanemate arvamusi kiindumussuhte olulisusest ja olemusest, otsustati küsitleda lapsevanemaid, et teada saada, kuidas lapsevanemad näevad kiindumussuhet enda ja lapse vahel ning kui oluliseks nad seda peavad.

Metoodika

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada lapsevanemate arvamus kiindumussuhte olemuse ja olulisuse kohta Tartu lasteaedades käivate laste vanemate näitel. Eesmärgist lähtuvalt püstitati 2 hüpoteesi.

Hüpotees 1: Kõrgharidusega lapsevanemad peavad kiindumussuhet olulisemaks kui lapsevanemad, kellel on madalam haridustase. Hüpotees on püstitatud toetudes Eliase (2012)

magistriprojektile, millest selgus, et kõrgema haridustasemega emad on suurema tõenäosusega mõistvad oma lapse suhtes ning toetudes Tänavsuu (2007) magistriprojektile, millest selgus, et lapsevanematel, kes mõistavad oma lapsi, on sagedamini turvaliselt kiindunud lapsed ja pealiskaudselt mõistvatel emadel on sagedamini ebaturvaliselt kiindunud lapsed. Sellest võib järeldada, et kõrgharidusega lapsevanematel olles kõrgema mõistvuse tasemega, on suurema tõenäosusega turvaliselt kiindunud lapsed. Mõistev lapsevanem oskab näha olukordi lapse vaatepunktist ja seetõttu käituda lapse läheduspüüdlustele adekvaatselt (Fonagy et al., 1991).

Hüpotees 2: Lapsevanemad, kes peavad turvalist kiindumussuhet enda ja lapse vahel oluliseks, on teadlikud oma käitumise mõjust kiindumussuhtele enda ja lapse vahel. Hüpotees on püstitatud toetudes Johnstone & Gibbs (2010) uurimusele, millest selgus, et lapsevanemad tegid teadlikke samme selleks, et luua turvaline kiindumussuhe enda ja lapse vahel, kuna lapsevanemad olid teadlikud kiindumussuhte olulisusest.

Valim

Uurimisobjektiks olid Tartu lasteaedades käivate laste vanemad. Töös kasutati mugavusvalimit ehk küsitleti vanemaid, kes olid interneti teel kättesaadavad. Internetiküsitlusele vastas 42 lapsevanemat, kelle hulgas oli 35 naist ja 7 meest.

Mõõtvahendid

Mõõtvahendina kasutati ankeetküsimustikku ning tegemist on kvantitatiivse uurimusega. Küsimustikus oli 4 taustaandmeid puudutavat küsimust, 10 suletud/poolsuletud, 8 avatud küsimust. Küsimustik koostati Google Docs keskkonnas. Küsimustiku eesmärgiks oli teada saada, missugused on vanemate teadmised ja hinnangud kiindumussuhte kohta lapse ja vanema vahel. Ankeedi reliaabluse kontrollimiseks leiti Cronbachi alfa, mis oli 0,757, mis näitab, et ankeedi sisereleiaablus on mõõdukas. Cronbachi alfa leidmisel analüüsiti vaid kinniseid küsimusi.

Protseduur

Küsimustiku internetiaadress saadeti edasi 39 Tartu lasteaia (munitsipaal- kui ka eralasteaiad) konakt e-mailiaadressile, abipalvega saata küsimustik edasi kõige nooremate laste vanemate e-maililisti. Küsitlusele vastamiseks oli aega 3 nädalat ning selle aja jooksul vastas

küsimustikule 42 lapsevanemat.

Andmeanalüüsi meetodid

Andmete analüüsimisel kasutati andmetöötlusprogrammi IBM SPSS Statistics 20.

Tulemuste esitamisel kasutati kirjeldava statistika meetodeid (sagedustabelid, keskmised, mood, protsentjaotused). Esimese ja teise hüpoteesi kontrollimiseks kasutati korrelatsioonanalüüsi, samuti kasutati sõltumatute gruppide võrldemisel T-testi. Avatud küsimuste puhul toodi välja kõige sagedasemad vastusevariandid.

Tulemused

Üldandmed uuritavate kohta

Uurimuses osales 42 lapsevanemat, kelle keskmine vanus oli 33 aastat. Kõige rohkem oli 30-aastaseid (14,3%) ja 37-aastaseid (11,9%) lapsevanemaid. 42-st lapsevanemast 33 (78,6%) lapsevanemat olid kõrgharidusega ja 9 (21,4%) lapsevanemat oli keskharidusega. Küsitlusele vastas 35 naist (83,3%) ja 7 meest (16,7%).

Küsimused kiindumuse kohta

Küsimusele, mis vanuses laps kiindub vanemasse, oli kõige populaarsem vastus, et laps kiindub vanemasse vahemikus 0-2 kuud, mida arvas 16 lapsevanemat (38,1%), 14 lapsevanemat (33,3%) vastas, et laps kiindub vanemasse 2-6 kuu vanuses. 6 (14,3%) lapsevanemat arvas, et laps kiindub vanemasse 6-12 kuu vanuses ja 6 (14,3%) lapsevanemat arvas, et laps kiindub vanemasse pärast esimest eluaastat. Esitatud oli teine sarnane küsimus – kui vana oli laps, kui lapsevanem märkas lapse kiindumist vanemasse. 40% lapsevanemate vastustest selgus, et lapsevanem märkas lapse kiindumist vanemasse, kui laps oli vana vahemikus 6-12 kuud, 26,2% lapsevanemat tõid välja, et lapsevanem märkas lapse kiindumist vanemasse, kui laps oli vana vahemikus 2-6 kuud. 23,8% lapsevanematest märkas lapse kiindumist, kui laps oli vana vahemikus 0-2 kuud. 9,5% lapsevanematest tõi välja, et märkasid lapse kiindumist pärast lapse esimest eluaastat.

Järgmine küsimus uuris lapsevanemate hinnangut erinevatele väidetele – kuivõrd sõltub lapse kiindumuse teke erinevatest aspektidest, mida lapsevanem teeb. Esimene väide uuris, kui

oluliseks peab lapsevanem kiindumuse tekkimiseks seda, et lapsevanem toidab last. 25 lapsevanemat (59,5%) pidas antud väidet väga oluliseks ja 17 (40,5%) pidas väidet oluliseks. Teine väide uuris, kui tähtsaks peab lapsevanem kiindumuse tekkimiseks aspekti, et lapsevanem vannitab last. 23 lapsevanemat (54,8%) pidas väidet oluliseks, 12 lapsevanemat (28,6%) väga oluliseks, 4 (9,5%) ei osanud öelda ning 3 lapsevanemat (7,1%) ei pidanud seda aspekti kiindumussuhte tekkimisel oluliseks. Kolmas väide uuris, kui oluliseks peab lapsevanem kiindumuse tekkimiseks aspekti, et lapsevanem vahetab lapse mähkmeid. 19 lapsevanemat (45,2%) pidas antud väidet oluliseks, 13 lapsevanemat (31%) pidas väidet väga oluliseks, 9 lapsevanemat (21,4%) ei osanud öelda ning 1 lapsevanem (2,4%) ei pidanud väidet oluliseks. Neljas väide uuris, kui oluliseks peab lapsevanem kiindumussuhte tekkimisel aspekti, et lapsevanem laulab lapsele unelaulu. 23 (54,8%) lapsevanemat pidas väidet väga oluliseks, 16 lapsevanemat (38,1%) pidas väidet oluliseks ja 3 (7,1%) ei osanud öelda. Viies väide uuris, kui oluliseks peab lapsevanem kiindumussuhte tekkimiseks aspekti, et lapsevanem räägib lapsega. 38 lapsevanemat (90,5%) pidas antud väidet väga oluliseks ja 4 (9,5%) pidas väidet oluliseks. Kuues väidet uuris, kui oluliseks peab lapsevanem kiindumussuhte tekkimiseks väidet, et lapsevanem hoiab last süles, 36 (85,7%) pidas antud väidet väga oluliseks ja 6 (14,3%) pidas väidet oluliseks. Seitsmes väide uuris, kui oluliseks peab vanem kiindumussuhte tekkimiseks väidet, et lapsevanem hangib lapsele uusi mänguasju. 17 vanemat (40,5%) pidas väidet ebaoluliseks, 11 (26,2%) ei osanud öelda, 10 lapsevanemat (23,8%) pidas väidet oluliseks, 3 (7,1%) ei pidanud väidet üldse oluliseks ja 1 (2,4%) pidas väidet väga oluliseks. Kaheksas väide uuris, kui oluliseks peab vanem kiindumussuhte tekkimiseks väidet, et lapsevanem kallistab last. 37 (88,1%) pidas väidet väga oluliseks ja 5 (11,9%) väga oluliseks. Üheksas väide uuris, kui oluliseks peab lapsevanem kiindumussuhte tekkimiseks väidet, et lapsevanem lohutab last. 37 (88,1%) pidas väidet väga oluliseks ja 5 (11,9%) oluliseks. Kümnes väide uuris, kui oluliseks peab lapsevanem kiindumussuhte tekkimiseks väidet, et laps hellitab last. 25 lapsevanemat (59,5%) pidas väidet väga oluliseks, 11 (26,2%) pidas väga oluliseks, 5 (11,9%) ei osanud öelda ja 1 (2,4%) pidas väidet ebaoluliseks.

Esitatud oli küsimus, mis erinevatest tegevustest hävitavad lapse kiindumuse. Kõige populaarsemaks vastuseks oli vanema pikaajaline äraolek (80%). Suur osa vanematest (72,5%) tõi välja, et kiindumuse hävitab lapse peale karjumine, 35% lapsevanematest tõi välja, et kiindumuse hävitab pikalt nutta laskmine, 22,5% vanematest tõi välja, et kiindumuse hävitab rangete keeldude seadmine lapsele ja 15% uue hoidja tulemine.

Küsimusele, kellesse laps veel kiindunud on, vastas 95,2% vanematest, et kiindumusobjektiks on teine lapsevanem; 85,7% lapsevanematest vastas, et lapsed on veel kiindunud vanavanematesse, 61,9% lapsevanematest vastas, et lapsed on kiindunud õesse või vennasse, 19% lapsevanematest vastas, et lapsed on kiindunud lasteaiaõpetajasse, "muu" all toodi

välja kiindumusobjektina tädi, onud, lapsehoidja ja vanavanaema.

Küsimusele, mis alljärgnevast takistab vanema kiindumist lapsesse, toodi kõige populaarsema vastusevariandina välja "lapsevanemast endast tulenevad probleemid", mida nimetas 38 lapsevanemat (92,7%), 13 lapsevanemat (31,7%) tõid välja, et vanema kiindumist lapsesse takistab pikk lahusolek lapsest, 11 (26,8%) vastas, et lapsevanema kiindumist lapsesse takistab lapse halb uni ja öine kisa ning 2 (4,9%) tõid välja, et vanema kiindumist lapsesse takistavad häired lapse arengus. Häirete all mainiti ära hüperaktiivsust, vaimseid häireid ja lapse moondunud välimust.

Järgmine küsimus uuris, mis soodustab vanema kiindumist lapsesse; kuivõrd nõustuvad vanemad erinevate väidetega kiindumuse soodustamise kohta. Esimene väide uuris, kui oluliseks peab vanem pidevat kontakti lapsega. 31 lapsevanemat (73,8%) pidas antud väidet väga oluliseks, 10 (23,8%) pidas väidet oluliseks, ning üks lapsevanem (2,4%) pidas väidet ebaoluliseks. Teine väide uuris, kuidas vanem nõustub väitega, et kiindumist lapsesse soodustab tunne, et laps vajab hoolitsust. 20 lapsevanemat (47,6%) pidas väidet väga oluliseks, 16 (38,1%) pidas väidet oluliseks, 5 lapsevanemat (11,9%) ei osanud öelda ning üks lapsevanem (2,4%) pidas väidet ebaoluliseks. Kolmas väide uuris seda, kuidas vanem nõustub väitega, et kiindumist lapsesse soodustab lapse rõõm vanema lähenemisel. 26 lapsevanemat (61,9%) pidas väidet väga oluliseks, 15 lapsevanemat (35,7%) pidas väidet oluliseks ning 1 lapsevanem (2,4%) ei osanud öelda. Neljas väide uuris, kuidas vanem nõustub väitega, et kiindumist lapsesse soodustab lapse kallistus. Tulemustest selgus, et 26 (61,9%) lapsevanemat peab lapse kallistust väga oluliseks kiindumuse soodustamiseks, 15 lapsevanemat (35,7%) pidas väidet oluliseks ning 1 lapsevanem (2,4%) ei osanud öelda. Viies väide uuris, kuidas nõustub lapsevanem väitega, et kiindumist lapsesse soodustab lapse kurbus vanema lahkumisel. 17 lapsevanemat (40,5%) pidas väidet oluliseks, 15 lapsevanemat (35,7%) pidas väidet väga oluliseks, 6 lapsevanemat (14,3%) pidas väidet ebaoluliseks ja 4 lapsevanemat (9,5%) ei osanud öelda. Kuues väide uuris, kuidas nõustub lapsevanem väitega, et kiindumist lapsesse soodustab lapse arenguliste edusammude nägemine. 22 lapsevanemat (52,4%) pidas väidet väga oluliseks, 18 lapsevanemat (42,9%) pidas väidet oluliseks, 1 lapsevanem (2,4%) pidas väidet ebaoluliseks ja 1 lapsevanem (2,4%) ei osanud öelda. Seitsmes väide uuris, kuidas nõustub lapsevanem väitega, et kiindumist lapsesse soodustab lapse abitus. 11 lapsevanemat (26,2%) pidas väidet ebaoluliseks, 11 lapsevanemat (26,2%) ei osanud öelda, 10 lapsevanemat (23,8%) pidas väidet oluliseks ja 10 lapsevanemat (23,8%) pidas väidet väga oluliseks.

Ankeedis oli küsimus, mis on kõige pikem aeg, mil vanem on olnud lapsest lahus. 54,8% lapsevanemate vastustest selgus, et pikim lapsest lahusoldud aeg jääb vahemikku 1-7 päeva. 38,1% lapsevanemate vastustest selgus, et pikim lapsest lahusoldud aeg jääb vahemikku 7-14 päeva ning 3 lapsevanema vastusest selgus, et pikim lapsest lahusoldud aeg jääb vahemikku 14-21 päeva.

Järgmine küsimus uuris, kuidas käitus laps, kui lapsevanem lapse juurde naasis pärast pikemat äraolekut. 90,5% lapsevanematest vastas, et laps rõõmustas, püüdis sülle pääseda. 7,1% lapsevanematest vastas, et laps ei rõõmustanud, aga püüdis takistada uuesti äraminemist. 2,4% lapsevanematest vastas, et taaskohtumisel hoidis lapse eemale ja ei tahtnud vanemaga kontakteeruda.

Tabel 1. Nõustumine kiindumussuhtega seotud väidetega

Väited	Üldse ei nõustu	Pigem ei nõustu	Ei oska öelda	Pigem nõustun	Olen täiesti nõus	Mediaan
Turvaline kiindumussuhe minu ja lapse vahel on oluline	0	0	1	3	38	5
Leian, et minu käitumine ei mõjuta seda, kas lapse ja minu vahel on turvaline kiindumussuhe	25	12	3	1	1	1
Laps eelistab mind rohkem teistele hoidjatele	1	4	5	13	19	4
Laps eelistab teisi hoidjaid minule	17	22	3	0	0	2
Pärast lahusolekut otsib laps taaskohtumisel minuga kontakti	0	0	1	9	32	5
Minu käitumisel on suur mõju sellele, kas laps kiindub minusse turvaliselt	0	0	1	11	30	5
Laps eelistab teist vanemat minule	11	0	10	21	0	2

Tabelis 1. selgub, et vanemad nõustusid kõige enam väidetega "turvaline kiindumussuhe minu ja lapse vahel on oluline", "pärast lahusolekut otsib laps taaskohtumisel minuga kontakti" ja "minu käitumisel on suur mõju sellele, kas laps kiindub minusse turvaliselt". Nende kõikide väidete mediaan ehk variatsioonireala keskmine oli 5 – ehk nende väidete puhul vastasid lapsevanemad kõige enam vastusevarianti "olen täiesti nõus". Kõige väiksem mediaani väärtus oli teise väite puhul, mis

väitis, et "minu käitumine ei mõjuta seda, kas lapse ja minu vahel on turvaline kiindumussuhe" – kõige enam vastati selle küsimuse puhul, et väitega ei nõustuta üldse.

Avatud küsimusena küsiti ankeedis, et kuidas käitub laps vanema suhtes, kellesse ta on kiindunud. Kõige enam mainiti kontakti otsimist vanemaga ning aja veetmise olulisust, mis tuli välja 18 lapsevanema vastustest. 9 lapsevanemat tõi välja, et kui laps on vanemasse kiindunud, siis on ta vaba oma tunnete väljendamisel, mis võivad olla nii positiivsed kui ka negatiivsed. 12 lapsevanemat tõi välja, et laps eelistab kiindumusobjekti teistele inimestele – rõõmustab vanemat nähes ning kurvastab, kui vanem lahkub. 15 lapsevanemat tõi välja füüsilise kontakti olulisuse (kallistamine, paitamine, süles istumine). Veel mainiti, et laps otsib abi ja lohutust häda ja valu korral. Samuti toodi välja, et kui laps on kiindunud vanemasse, tahab ta jagada kiindumusobjektiga emotsioone ja erinevaid tegemisi, samuti oma asju – maiustusi, mänguasju.

Avatud küsimusena küsiti, kuidas käitub laps vanema suhtes, kellesse ta ei ole kiindunud. Kõige enam mainiti, et laps on ükskõikne vanema suhtes, kellesse laps ei ole kiindunud, mis selgus 14 lapsevanema vastustest. 6 lapsevanemat tõi välja, et laps hoidub füüsiliselt eemale ja 6 lapsevanema vastusest selgus, et laps väldib ning hoiab eemale vanemast, kellesse laps ei ole kiindunud. 4 lapsevanema vastusest selgus, et laps näitab pigem negatiivseid emotsioone kui positiivseid, näiteks käitub agressiivselt, kurjalt. Vastustest selgus veel, et laps ei väljenda rõõmu vanema jälle nägemisel ning ei otsi iseseisvalt kontakti, samuti hoiab enda tunded vaos ning on pelglik ja võõrastav vanema suhtes, kellesse laps ei ole kiindunud.

Ankeedis küsiti avatud küsimusena, mida tähendab turvaline kiindumussuhe lapse ja lapsevanema vahel. 10 lapsevanemat mainis, et turvalise kiindumussuhte puhul tunneb laps ennast turvaliselt lapsevanemaga koos olles ning avastab julgelt ümbritsevat. 4 lapsevanemat tõi välja, et turvaline kiindumussuhe tähendab julgust välja näidata erinevaid tundeid, mis võivad olla positiivsed kui ka negatiivsed. Turvalise kiindumussuhte kirjeldamisel oli palju erinevaid vastuseid – toodi välja mõlemapoolset tingimusteta armastust, empaatiat teineteise suhtes, emotsionaalset lähedust, üksteisest hoolimist, koosveedetud aega, vastastikust usaldust ning nimetati samuti olulisteks reeglite olemasolu.

Võrreldi ka kahe grupi – emade ja isade arvamuste erinevust kiindumussuhte olulisuse kohta. Selleks kasutati Independent Samples T-testi, millest selgus, et emade ja isade grupi keskmised on erinevad ning tulemus on statistiliselt oluline ($p < 0,05$). Emade grupi keskmine on 5 – kõik emad olid täiesti nõus, et turvaline kiindumussuhe enda ja lapse vahel on oluline, isade grupi keskmine on 4,29.

Hüpoteesid

Hüpotees 1: Kõrgharidusega lapsevanemad peavad kiindumussuhet olulisemaks kui lapsevanemad, kellel on madalam haridustase. Esimese hüpoteesi kontrollimiseks tehti korrelatsioonanalüüs, Spearmani korrelatsioon, sest tunnused on ordinaalskaalal. Korrelatsioon leiti haridustaseme ja kuidas nõustute väitega "turvaline kiindumussuhe minu ja lapse vahel on oluline" vahel. Kuna $p=0,395$ ($r_s=0,042$), siis korrelatsioonanalüüsist selgus, et kõrghariduse ja "turvaline kiindumussuhe minu ja lapse vahel on oluline" väite puhul puudub seos, tulemustest ei tulnud välja statistilist erinevust.

Hüpotees 2: Lapsevanemad, kes peavad turvalist kiindumussuhet enda ja lapse vahel oluliseks, on teadlikud oma käitumise mõjust kiindumussuhtele enda ja lapse vahel. Teise hüpoteesi kontrollimiseks leiti Spearmani korrelatsioon, sest tunnused on ordinaalskaalal. Korrelatsioon leiti väidete vahel "turvaline kiindumussuhe minu ja lapse vahel on oluline" ja "minu käitumisel on suur mõju sellele, kas laps kiindub minusse turvaliselt". Korrelatsioonanalüüsist selgus, et väidete vahel on mõõdukas seos ($p<0,01$; $r_s=0,548$), mis tähendab, et need lapsevanemad, kes nõustusid väitega, et "turvaline kiindumussuhe minu ja lapse vahel on oluline", nõustusid ka väitega, et "minu käitumisel on suur mõju sellele, kas laps kiindub minusse turvaliselt".

Arutelu

Uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada lapsevanemate arvamus kiindumussuhte olemuse ja olulisuse kohta Tartu lasteaedades käivate laste vanemate näitel. Eesmärgist lähtuvalt püstitati 2 hüpoteesi. Esimene hüpotees: kõrgharidusega lapsevanemad peavad kiindumussuhted olulisemaks kui lapsevanemad, kellel on madalam haridustase. Hüpoteesi kontrollimiseks tehti korrelatsioonanalüüs ja hüpotees ei leidnud kinnitust ($p=0,395$; $r_s=0,042$). Põhjus, miks hüpotees ei leidnud kinnitust võis tuleneda sellest, et valim ei vastanud normaaljaotusele - uuringus osalenud lapsevanematest 33 (78,6%) olid kõrgharidusega ja 9 (21,4%) olid keskharidusega, alghariduse ja põhiharidusega lapsevanemaid uuritavate hulgas ei olnud. Samuti oleks küsimustikule vastajate arv võinud olla suurem, et saada adekvaatsem tulemus. Küsiti vanemate arvamust selle kohta, kui oluliseks nad kiindumussuhet peavad - 38 lapsevanemat oli selle väitega täiesti nõus, 3 lapsevanemat pigem nõustus ning 1 lapsevanem ei osanud öelda. Kuigi suur osa lapsevanematest (90,5%) oli väitega täiesti nõus, et kiindumussuhe vanema ja lapse vahel on oluline, ei ole teada, kui

suur osa lapsevanematest tegelikult käitub väitele vastavalt ning kuidas see lapsevanemate ja laste vahelises suhtes praktiliselt väljendub.

Võrreldi kahe grupi – emade ja isade arvamuste erinevust kiindumussuhte olulisuse kohta. Emade grupi keskmine oli 5, mis tähendab, et kõik emad olid täiesti nõus, et turvaline kiindumussuhe enda ja lapse vahel on oluline, isade grupi keskmine oli 4,29. Emade ja isade arvamuste erinevuse mõõtmiseks kasutati Independent Samples T-testi, millest selgus, et emade ja isade grupi keskmised on erinevad ning tulemus on statistiliselt oluline ($p < 0,05$). Niisiis, emad peavad kiindumussuhet enda ja lapse vahel olulisemaks kui isad. Kuigi, ka isade keskmine tulemus oli kõrge (4,29), mis tähendab, et isad peavad samuti kiindumussuhet oluliseks.

Teine hüpotees väitis, et lapsevanemad, kes peavad turvalist kiindumussuhet enda ja lapse vahel oluliseks, on teadlikud oma käitumise mõjust kiindumussuhtele enda ja lapse vahel. Hüpoteesi kontrollimiseks tehti korrelatsioonanalüüs, millest selgus, et kahe väite vahel on mõõdukas seos ($p < 0,01$; $r_s = 0,548$) - need lapsevanemad, kes nõustusid väitega, et "turvaline kiindumussuhe minu ja lapse vahel on oluline", nõustusid ka väitega, et "minu käitumisel on suur mõju sellele, kas laps kiindub minusse turvaliselt". Niisiis võib öelda, et lapsevanemad, kes peavad turvalist kiindumussuhet enda ja lapse vahel oluliseks, on teadlikud oma käitumise mõjust kiindumussuhtele enda ja lapse vahel. Johnstone & Gibbs (2010) uurimuses kirjeldati lapsevanemate teadlikke samme turvalise kiindumussuhte loomiseks enda ja lapse vahel. Lapsevanemad olid teadlikud kiindumussuhte olulisusest ning seega nägid ka enda käitumise mõju tähtsust (Johnstone & Gibbs, 2010).

Küsimusele, millal märkas vanem lapse kiindumist vanemasse, vastas 40% lapsevanematest, et märkas lapse kiindumist, kui laps oli 6-12kuu vanuses. 26,2% lapsevanematest tõi välja, et lapsevanem märkas lapse kiindumist vanemasse, kui laps oli 2-6 kuu vanuses. Bowlby kohaselt algab kolmas faas, mida nimetatakse seotussuhte loomise alguseks, seotussuhte loomisel imiku 6ndal või 7ndal elukuul, ning väljendub valitud inimeste läheduse eelistamises. 2-6 kuu vanuses leiab aset teine faas, kus imik signaliseerib ühe või rohkemate inimeste suunas, näiteks naeratab ta suurema tõenäosusega emale või teistele isikutele, kes lohutavad imikut stressi korral (Smith et al., 2008).

Küsimusele, mis alljärgnevast takistab vanema kiindumist lapsesse, toodi kõige populaarsema vastusevariandina välja "lapsevanemast endast tulenevad probleemid", mida nimetas 38 lapsevanemat (92,7%), 13 lapsevanemat (31,7%) tõid välja, et vanema kiindumist lapsesse takistab pikk lahusolek lapsest. Ülejäänud vastusevariandid olid lapsest tulenevad – lapse halb uni ja öine kisa ning häired lapse arengus. Siit võib järeldada, et need lapsevanemad, kes küsitlusele vastasid, võivad olla teadlikud sellest, et nendest endist tulenevad probleemid takistavad nende kiindumist lapsesse rohkem kui lapsest tulenevad probleemid. Leitud on eelnevatest uuringutest, et

ema roll seotussuhte kujunemisel on olulisem kui erinevad riskifaktorid, mis tulenevad lapsest (Goldberg, 1988; Ijzendoorn, et al., 1992).

Vanematele esitati ka avatud küsimused, millega uuriti, kuidas käitub laps vanema suhtes, kellesse laps on kiindunud ning seda, mida tähendab vanemate arvates turvaline kiindumussuhe lapse ja lapsevanema vahel. Vastuseks sellele, kuidas käitub laps vanema suhtes, kellesse laps on kiindunud, tõid vanemad kõige enam välja kontakti otsimise vanemaga ning aja veetmise olulisuse, mis väljendus 18 lapsevanema vastustest. 12 lapsevanemat tõid välja lapse kiindumuseobjekti eelistamise teistele inimestele – laps rõõmustab vanemat nähes ning kurvastab, kui vanem lahkub. 15 lapsevanemat mainis füüsilise kontakti olulisust (kallistamine, paitamine, süles istumine). Samuti toodi välja, et laps otsib abi ja lohutust häda ja valu korral. Turvalise kiindumussuhte kirjeldamiseks tõi 10 lapsevanemat välja selle, et laps tunneb ennast lapsevanemaga koos olles turvaliselt ning julgeb avastada ümbritsevat. Lapsevanemad andsid edasi turvalise kiindumussuhte olulised pidepunktid, mis on ka Bowlby arvates olulised turvalise kiindumussuhte puhul nagu lapsele turvaliseks "baasiks" olemise, kust laps võib vabalt avastada ümbritsevat ning kiindumuseobjekti eelistamise võrreldes teiste inimestega – otsitakse lohutust just kiindumuseobjektilt; häda ja valu korral pöördutakse just kiindumuseobjekti poole (Ainsworth et al., 1978; Bowlby, 1982; Bowlby, 2005a; Bowlby, 2005b).

Kokkuvõtteks võib öelda, et uurimuse eesmärk välja selgitada küsitluse teel lapsevanemate arvamus kiindumussuhte olemuse ja olulisuse kohta Tartu lasteaedades käivate laste vanemate näitel, sai täidetud. Uurimuse esimene hüpotees ei olnud statistiliselt oluline, aga teine hüpotees leidis kinnitust. Uuringu kitsaskohtadena võib välja tuua valimi ühetaolisuse - lapsevanematest 33 (78,6%) olid kõrgharidusega ja 9 (21,4%) olid keskharidusega, alghariduse ja põhiharidusega lapsevanemaid uuritavate hulgas ei olnud ning seetõttu võisid vastused olla ühetaolised. Kuna valim oli väike ja kallutatud kõrgema haridustasemega vanemate suunas, ei saa teha üldistusi suurema hulga inimeste kohta, vaid ainult konkreetsete uuringus osalenud inimeste kohta. Taustaandmetena küsiti sugu ja samuti seda, kas vastaja on lapse isa või ema – küsitlusest oleks võinud välja jätta küsimuse soo kohta, kuna vastus selle kohta, kas vastaja on lapse isa või ema, annab infot selle kohta, mis soost vastaja on.

Uuringust selgusid lapsevanemate hoiakud ja arvamus kiindumussuhte kohta. Kuna kiindumussuhe on lapse arengus väga oluline, võiksid uuringu teoreetiline osa ja tulemused eelkõige huvi pakkuda lapsevanematele ja neile, kes soovivad kunagi lapsevanemaks saada, selleks et saada rohkem informatsiooni kiindumussuhte olulisuse kohta. Uuringu tulemustest selgus, et emad peavad kiindumussuhet enda ja lapse vahel olulisemaks kui isad, sellest lähtuvalt võiks uurida lähemalt edasi, mis on põhjused, miks emad peavad kiindumussuhet olulisemaks kui isad.

Tänuõnad

Töö autor tänab kõiki uurimusest osa võtnud lapsevanemaid, sõpru, kes toetasid autorit motiveerimaks tööd jätkama ja Hõbe Treufeldti abiga andmeanalüüsi tegemisel.

Autorluse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud välja teiste autorite panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ja on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri:

Kuupäev:.....

Kasutatud kirjandus

- Ainsworth, M., & Bell, S. (1970). Attachment, exploration, and separation: illustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation. *Child Development, Vol 41, Number 1*, p 49-67.
- Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. England: Lawrence Erlbaum.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry, Vol 52, Number 4*, p 664-678.
- Bowlby, J. (2005a). *The Making and Breaking of Affectional Bonds*. London; New York: Routledge.
- Bowlby, J. (2005b). *A Secure Base: clinical applications of attachment theory*. London; New York: Routledge.
- Butterworth, G., & Harris, M. (1994). *Arengupühholoogia alused*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- De Wolff, M., & Ijzendoorn, M. (1997). Sensitivity and Attachment: A Meta-Analysis on Parental Antecedents of Infant Attachment. *Child Development, Vol 68, Number 4*, p 571-591.
- Elias, A. (2012). *Ema haridustaseme ja mõistvuse seosed 5-aastaste sügavalt enneaegsena sündinud laste arenguga*. Magistriprojekt. Tartu Ülikool: Psühholoogia instituut.
- Erelt, T. (Toim). (2014). *Hariduse ja kasvatuse sõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Moran, G., & Higgitt, A. (1991). The Capacity for Understanding Mental States: The Reflective Self in Parent and Child and Its Significance for Security of Attachment. *Infant Mental Health Journal, Vol 12, Number 3*, p 201-218
- Goldberg, S. (1988). Risk Factors in Infant-Mother Attachment. *Canadian Journal of Psychology, Vol 42, Number 2*, p 173-188.
- Gorrese, A., & Ruggieri, R. (2013). Peer attachment and self-esteem: A meta-analytic review. *Personality and Individual Differences, Vol 55, Number 5*, p 559-568.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology, Vol 52, Number 3*, p 511-524.
- Ijzendoorn, M., Goldberg, S., Kroonenberg, P., & Frenkel., O. (1992). The Relative Effects of Maternal and Child Problems on the Quality of Attachment: A Meta-Analysis of Attachment in Clinical Samples. *Child Development, Vol 63, Number 4*, p 840-859.
- Johnstone, J., & Gibbs, A. (2010). Love them to bits; spend time with them; have fun with them: New Zealand parents' views of building attachments with their newly adopted Russian children. *Journal of Social Work, Vol 12, Number 4*, p 225-245.

- Kerns, K., Tomich, P., & Kim, P. (2006). Normative Trends in Children's Perceptions of Availability and Utilization of Attachment Figures in Middle Childhood. *Social Development, Vol 15, Number 1*, p 1-11.
- Lewis, M., Feiring, C., & Rosenthal, S. (2000). Attachment over Time. *Child Development, Vol 71, Number 3*, p 707-720.
- Liivamägi, J. (Toim). (2006). *Laste- ja noortepsühhiaatria*. Tallinn: Medicina.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. (2007). *Attachment in adulthood: structure, dynamics and change*. New York: Guilford Press.
- Pallini, S., Schneider, B., Baiocco, R., Madigan, S., & Atkinson, L. (2014). Early Child-Parent Attachment and Peer Relations: A Meta-Analysis of Recent Research. *Journal of Family Psychology. Vol 28, Number 1*, p 118-123.
- Schore, A. (2001). Effects of a Secure Attachment Relationship on Right Brain Development, Affect Regulation and Infant Mental Health. *Infant Mental Health Journal, Vol 22, Number 1-2*, p 7-66
- Smith, P. K., Cowie, H., & Blades, M., (2008). *Laste arengu mõistmine*. (4.trükk). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Zeanah, C., Berlin, L., & Boris, N. (2011). Practitioner Review: Clinical applications of attachment theory and research for infants and young children. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry, Vol 52, Number 8*, p 819-833.
- Zilberstein, K. (2014). The Use and Limitations of Attachment Theory in Child Psychotherapy. *Psychotherapy, Vol 51, Number 1*, p 93-103.
- Tänavsuu, T. (2007). *Emapoolse mõistvuse ja ema-lapse kiindumussuhte vahelisest seosest madala sünnikaaluga lastel*. Magistripjekt. Tartu Ülikool: Sotsiaalteaduskond.
- Waters, D., & Deane, K. (1985). Defining and Assessing Individual Differences in Attachment Relationships: Q-methodology and the Organization of Behavior in Infancy and Early Childhood. *Monographs of the Society for Research in Child Development, Vol 50, Number 1/2*, p 41-65.
- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J., & Albersheim, L. (2000). Attachment Security in Infancy and Early Adulthood: A Twenty-Year Longitudinal Study. *Child Development, Vol 71, Number 3*, p 684-689.

Lisa 1. Google Docs keskkonnas koostatud küsimustik

Lugupeetud lapsevanem,

Viimasel ajal on hakatud üha enam arutlema, milline on lapse ja vanema vastastikuse kiindumuse olemus ja tähtsus. Juba imikueast alates puutuvad lapsed kokku erinevate inimestega ning võivad neisse ka kiinduda – milline on siis lapse vanema vahelise kiindumuse eripära?

Vanemate arvamusel ja kogemused võivad olla erinevad, seega püüame oma uurimusega välja selgitada, millised on vanemate seisukohad sellel teemal.

Palun vastake järgnevatele küsimustele just nii, nagu Teie oma kogemuse ja nägemuse põhjal arvate, Teie vastused on meile väga olulised. Kasutame saadud tulemusi anonüümselt, st ainult teaduslike üldistuste tegemiseks.

Betti Kalamees

Tartu Ülikooli Sotsiaal-ja haridusteaduskonna üliõpilane

Kontakt:

beti.kalamees@gmail.com

* Required

Teie sugu*

Palun märkige ära Teile sobiv vastusevariant.

- Mees
- Naine

Teie vanus*

Olete lapse*

- Isa
- Ema
- Other:

Teie haridustase*

Palun märkige ära Teile sobiv vastusevariant.

- Algharidus
- Põhiharidus
- Keskharidus
- Kõrgharidus

Kuidas Teile tundub, mis vanuses kiindub laps oma vanemasse (või inimesesse, kes tema eest peamiselt hoolitseb?)*

Kuivõrd sõltub lapse kiindumuse teke sellest, mida lapsevanem teeb?*

Palun vastake, mis ulatuses nõustute järgnevate väidetega. Palun märkige ära iga väite puhul Teile sobiv vastusevariant.

	Ei ole üldse oluline	Ei ole oluline	Ei oska öelda	On oluline	On väga oluline
Lapsevanem toidab last					
Lapsevanem vannitab last					
Lapsevanem vahetab lapse mähkmeid					
Lapsevanem laulab lapsele unelaulu					
Lapsevanem räägib lapsega					
Lapsevanem hoiab last süles					
Lapsevanem hangib lapsele uusi mänguasju					
Lapsevanem kallistab last					
Lapsevanem lohutab last					
Lapsevanem hellitab last					

Kas midagi järgnevast vanema käitumises hävitab lapse kiindumuse? *

Palun märkige ära kõik Teile sobivad vastusevariandid.

- Vanema pikaajaline äraolek
- Uue hoidja tulemine
- Toidu andmine ainult teatud kellaaegadel
- Pikalt nutta laskmine
- Lapse peale karjumine
- Rangete keeldude seadmine lapsele
- Lapse karistamine

Mis alljärgnevast soodustab vanema kiindumist lapsesse? Vanema kiindumist lapsesse soodustab...*

Palun märkige ära iga väite puhul Teile sobiv vastusevariant

	Ei ole üldse oluline	Ei ole oluline	Ei oska öelda	On oluline	On väga oluline
Pidev kontakt lapsega					
Tunne, et laps vajab hoolitsust					
Lapse rõõm vanema lähenemisel					
Lapse kallistus					
Lapse kurbus vanema lahkumisel					

	Ei ole üldse oluline	Ei ole oluline	Ei oska öelda	On oluline	On väga oluline
Lapse arenguliste edusammude nägemine					
Lapse abitus					

Mis alljärgnevast takistab vanema kiindumist lapsesse?

Palun märkige ära Teile sobivad vastusevariandid.

- Pikk lapsest lahusolek
- Lapse halb uni ja öine kisa
- Häired lapse arengus
- Lapsevanemast endast tulenevad probleemid

Missugused häired lapse arengus takistavad vanema kiindumist lapsesse?

Palun kirjeldage, kuidas käitub laps vanema suhtes, kellesse ta on kiindunud.*

Palun kirjeldage, kuidas käitub laps vanema suhtes, kellesse ta ei ole kiindunud.*

Mis on olnud kõige pikem aeg, mil olete olnud lapsest lahus?*

Palun märkige lahus oldud päevade või nädalate arv.

Kuidas käitus laps, kui Te pärast pikemat äraolekut jälle tema juurde tulite? *

Palun märkige ära Teile sobiv vastusevariant.

- rõõmustas, püüdis sülle pääseda
- hoidis eemale, ei tahtnud kontakteeruda
- ei rõõmustanud, aga püüdis takistada uuesti äraminemist

Mida tähendab turvaline kiindumussuhe lapse ja lapsevanema vahel?*

Palun selgitage oma sõnadega, nii nagu Teie sellest aru saate.

Kuidas nõustute väidetega?*

Palun märkige iga väite puhul Teile sobiv vastusevariant.

	Üldse ei nõustu	Pigem ei nõustu	Ei oska öelda	Pigem nõustun	Olen täiesti nõus
Turvaline kiindumussuhe minu ja lapse vahel on oluline					
Leian, et minu käitumine ei mõjuta seda, kas lapse ja minu vahel on turvaline kiindumussuhe					
Laps eelistab mind rohkem teistele hoidjatele					
Laps eelistab teisi hoidjaid minule					
Pärast lahusolekut otsib laps taaskohtumisel minuga kontakti					
Minu käitumisel on suur mõju sellele, kas laps kiindub minusse turvaliselt					
Laps eelistab teist vanemat minule					

Kellesse Teie laps on veel kiindunud?*

Palun märkige kõik Teile sobivad vastusevariandid.

- Teine lapsevanem
- Vanaema
- Vanaisa
- Õde või vend
- Lapsehoidja
- Lasteaiaõpetaja
- Other:

Kui vana oli laps, kui märkasite tema kiindumist Teisse?*

Teie vastused on salvestatud. Suur tänu vastamast!

Lisa 2.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Betti Kalamees (25.02.91)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Lapsevanemate teadlikkus kiindumussuhte olulisusest ja olemusest Tartu lasteaedades käivate laste näitel“

mille juhendaja on Inger Kraav,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 19.05.2014